

***It almost seemed a lily*: Berlinde De Bruyckere stelt tentoon in Museum Hof van Busleyden**

Museum Hof van Busleyden pakt uit met monumentaal werk van de wereldbepaalde Belgische kunstenares Berlinde De Bruyckere. Daarin gaat zij de dialoog aan met topstukken van het museum die pas sinds kort weer volop in de belangstelling staan: de recent gerestaureerde Besloten Hofjes.

Bedekken en onthullen

“In alle beelden die ik tot nu toe heb gemaakt, ben ik altijd uitgegaan van de realiteit, schaal 1:1. De beelden met de paardenlichamen, lichamen, bomen, herten zijn nooit ver afgeweken van mijn vertrekpunt tijdens het mouleren. Ditmaal was het anders. Mijn fascinatie voor de veelheid aan bloemen, lelies, in de Besloten Hofjes, kan ik niet vertalen in een schaal van 1:1. De grootte van een lelie als bloem volstond niet om haar luister en complexiteit te duiden. De minuscule lelies in de Besloten Hofjes zijn in mijn hoofd geëxplodeerd en hebben een schaalverandering teweeggebracht. Al snel heb ik de zoektocht naar grote bladeren in de plantentuin opgegeven: die hadden niet de kracht en de textuur waar ik naar op zoek was. Er zat niets anders op dan de *petals*, de *stamen* zelf te maken.” - Berlinde De Bruyckere

De serie *It almost seemed a lily* bestaat uit monumentale houten lijsten met binnenin één silhouet: dat van een bloem die lijkt op een pioen of een lelie. Buiten proportie en imposant, maar tegelijk ook kwetsbaar en fragiel. De frames zijn opgebouwd uit 18de-eeuwse eiken vloerplanken, ijzer, verweerde en verrafelde dekens, behangpapier en een semidoorzichtige laag was opgebouwd uit verschillende kleuren. Al deze materialen overlappen, bedekken en onthullen een amorfe vorm, waarin goede kijkers bloem, meeldraad en stamper herkennen. Ze verwijzen naar het andere werk van De Bruyckere – de tentoonstelling toont ook evoluties in haar werk – en worden verrijkt met betekenissen die refereren aan de Mechelse Hofjes en de antieke mythe van Hyacinthus.

Veelheid en verinnerlijking: de Mechelse Besloten Hofjes

Eeuwenlang tooiden eikenhouten kasten-met-luiken, gevuld met een amalgaam van artefacten, de kloostercellen van de Mechelse augustinessen. Ze werden gemaakt in de eerste helft van de zestiende eeuw, in en rond hun klooster. Voor de gasthuizusters, die zieken en ouderen verzorgden en het beheer van het hospitaal waarnamen, waren de Hofjes een microkosmos van de grotere wereld en een onderdeel van het spirituele leven van de zusters.

De zeven bewaarde Mechelse Hofjes herbergen soms één, maar soms ook meer dan twintig gepolychromeerde sculpturen of objecten van notelaar en uitzonderlijk van albast. Ook relieken maken er deel van uit. De overige objecten in de Hofjes zijn creatieve

combinaties van gangbare grondstoffen: koper, tin, *papier-maché*, perkament, was, pijpaaarde, glas, zaden, fruitpitten, hout... Sommige kleine artefacten en materialen werden hergebruikt en kregen in de Hofjes een tweede leven. Op die manier werden dat *memory boxes*.

Het gebruik van uiteenlopende materialen in verrassende combinaties maakt de Hofjes hybride en mysterieus. Ze werden rijker naarmate ze lagen van geschiedenis, herinnering en betekenis opstapelden. Een aantal elementen, zoals met kralen versierde bloemen, werden mogelijk door de nonnen gemaakt, maar waarschijnlijk hebben ervaren ambachtslui van het borduurders- of passementwerkersgilde een grote rol gespeeld in het complexe ontstaansproces. Hoe dan ook, de Hofjes getuigen van een groot vakmanschap en ongebreidelde fantasie. Nu blijkt ook hun inspirerend vermogen.

Berlinde De Bruyckere over de Besloten Hofjes in het boek bij de tentoonstelling:

“Mijn ogen, mijn gedachten zijn wispelturig wanneer ik naar een Besloten Hofje kijk. Ik heb geen vat op het volledige verhaal, vaak zie ik veel verhalen door elkaar. Ik verlies mezelf in de details, in de passie waarmee ze zijn gemaakt. Ik probeer hun geheim te ontrafelen. Bovenal voel ik de vertaling van het Hooglied: vleselijk verlangen gesublimeerd in rijke druiventrossen, weelderige gouden en andere kleurrijke bloemen, bloeiende planten waaruit stampers en meeldraden zichtbaar worden en rijpe zaden die openbarsten alsof ze ejaculeren. Dit is wat ik zie. Eigenlijk kijken we naar devoot vrouwelijk handwerk, polychrome beelden en ander ambachtswerk. De veelheid aan materialen en technieken verbloemt een verborgen verlangen dat mij nieuwsgierig maakt. De overvloed aan ornamenten probeer ik te begrijpen en te verbinden met mijn eigen verhaal.”

Ontastbare materialiteit

Kunsthistorica Barbara Baert in het boek bij de tentoonstelling:

“Zowel de laatmiddeleeuwse Hofjes als het monumentale antwoord erop door Berlinde De Bruyckere bevragen met hun eigengereide kenmerken onze klassieke definities over maakprocessen, over de relatie tussen de kunstenaar en zijn werk en over de vermeende uitsplitsing tussen vorm en materie. Ze dwingen ons om onze artistieke verwachtingen en opvattingen om te buigen naar een minder polaire en meer organische visie op wat ‘maken’ vermag, en bijgevolg op de intieme relatie die het kunstwerk onderhoudt met de wereld en het leven zelf.”

Waar raken de werelden van *It almost seemed a lily* en die van de Besloten Hofjes elkaar? De tegenstelling lijkt groot: detail versus suggestie, veel versus weinig, uiterst figuratief versus haast abstract, vertellend versus associatief. En toch. Het werk van De Bruyckere én de Hofjes overstijgen beide zichzelf door – het klinkt paradoxaal – hun materialiteit.

In wezen suggereren de Besloten Hofjes een paradijselijke tuin. Een utopia dus. Je ziet meer dan wat je ziet in de in textiel verpakte steentjes en relieken, in de overdaad, de vele prikkels, verhalen en verwijzingen die de Hofjes oproepen. Hun materiële veelheid zet je verbeelding aan het werk, vervoert je naar een andere plaats en tijd. Ze verwijzen naar ‘iets’ wezenlijks buiten zichzelf. Door hun materialiteit.

Materialiteit is ook wezenlijk in het werk van Berlinde De Bruyckere. Het fascineert haar: dekenstapels die ze laat verweren in haar tuin, de stugge haartjes in de afgietsels van dierenhuiden, dode takken in een bos... Materialen hebben bij haar vaak dubbelzinnige betekenissen: beschermende en verstikkende dekens, de loden rozen die verleiden en vergiftigen, bloemen die getuigen van bloei en verval. Fatale schoonheid. Diepe tegenstellingen die mensen ervaren en die met elkaar in symbiose leven. De Bruyckeres materialiteit verwijst naar ingrijpende menselijke ervaringen: kwetsbaarheid en kracht, bloei en verval, devotie en erotiek...

Sigrid Bosmans, artistiek directeur Museum Hof van Busleyden: “De eigentijdse monumentale sculpturen van Berlinde De Bruyckere, een antiek verhaal en de zestiende-eeuwse Mechelse Besloten Hofjes van het Museum Hof van Busleyden haken in elkaar, veranderen elkaar, gaan op in een groter geheel, overstijgen tijd en plaats. De tentoonstelling *It almost seemed a lily* is als een oncontroleerbare dialoog die steeds nieuwe betekenissen blootlegt. Dit proces van ontrafelen, isoleren, fragmenteren en opnieuw verbinden sluit perfect aan bij de eigenheid van het Museum Hof van Busleyden.”

De Hofjes gerestaureerd

Vier jaar lang werden de Besloten Hofjes met het oog op de heropening van Museum Hof van Busleyden (2018) ontrafeld, bestudeerd, gedocumenteerd, gefotografeerd en geconserveerd. Een team van tien conservatoren en nog meer experts volgde de operatie. Nog nooit werd over de Mechelse Besloten Hofjes zo veel informatie verzameld.

Restaurator Lieve Watteeuw in het boek bij de tentoonstelling:

“Het is muisstil in de koele ruimte. Als ik de luikjes voorzichtig open, kreunen de scharnieren nauwelijks hoorbaar. De lovertjes tintelen bij de minste luchtverplaatsing, een flikkering als van dauwdruppels. Het Hofje is halfleeg, het papier met tinfoelie op de achterzijde vertoont barsten en scheuren, en schilfert langzaam af. Door de spleten is het eeuwenoude eikenhout zichtbaar. De laagjes van de herinnering hebben sporen nagelaten op het naakte hout, de geschiedenis ontrolt zich. Een Agnus Dei van fragiele bijenwas hangt met enkele lussen in fijne metaaldraden op een messing schijf. Bloemen in vale zijde kronkelen uit de wanden, het perkament is dof, de zijde gebroken. De herinnering in de Hofjes herkennen en ontrafelen. Het verhaal van de kast en zijn inhoud doorgronden. Het prikkelt al enkele maanden onze ogen en brein. Het koele metaal van het pincetje tikt tegen de fijne bamboe penselen. Eeuwenoud stof dwarrelt met elke lichte aanraking naar beneden. Een waas van tijd die de Hofjes bedekt wordt langzaam verwijderd. We komen dichterbij het ontstaan, het begin. De lagen stof van de eeuwenlange bewaring in de kamers van de nonnen komen terecht in een minuscuul plastieken recipiënt.”

Anouk Stulens, zakelijk directeur Museum Hof van Busleyden: “Het conservatie-restauratieproject van de Besloten Hofjes werd een unieke en geslaagde samenwerking tussen verschillende onderzoeksinstituten, wetenschappers en een interdisciplinair team van restauratoren, in samenwerking met het museum. De omvangrijke monografie hierover bevat de neerslag van de daarbij verzamelde onderzoeksresultaten en opgebouwde kennis. De uitgave van dit belangrijke academische werk versterkt het museum in zijn kerntaak en ondersteunt zijn basisfuncties.”

Ovidius' *Metamorfosen*: de bijbel van De Bruyckere

Het leek op een lelie: zo beschrijft de Romeinse dichter Ovidius, van wie we dit jaar de 2000ste sterfdatum herdenken, in zijn *Metamorfosen* de purperkleurige bloem waarin de mooie jongeman Hyacinthus verandert bij zijn trieste dood. Hij is aan het hoofd getroffen door een discus die Apollo heeft gegooid. De god was verliefd op Hyacinthus, maar knakte zijn leven.

Berlinde De Bruyckere beschouwt de *Metamorfosen* als “een van haar bijbels”. Gedaanteveranderingen van mensen in dieren, stenen, planten en bloemen – een kern van haar werk – zijn ook Ovidius' houvast in een buiteling van verhalen waarin de grote thema's uit een mensenleven aan de orde zijn. Of hoe oude verhalen blijven resoneren.